

Prof. dr. ir. H. van Riessen (1911) was van 1964 tot 1982 hoogleraar in de systematische wijsbegeerte en cultuurfilosofie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij was voorzitter van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte en hoofdredacteur van 'Beweging'. Hij publiceerde o.a. 'De Maatschappij der Toekomst'.

De verloren dimensie

Hoe zal de toekomst eruit zien? Wat bedreigt ons? Wat is hoopvol? Deze vragen heeft de redactie ook mij gesteld.

Laat ik vooropstellen, dat we nooit genoeg weten om de toekomst te bepalen.

Wel is er een zekere orde in de geschiedenis, zodat we iets over de toekomst weten, maar de geschiedenis wordt gebouwd door mensen, die vrij, origineel en inventief zijn en dat maakt de toekomst onbekend. Een belangrijker oorzaak van deze onbekendheid is, dat God de geschiedenis leidt en de toekomst bepaalt. (Uit de verlegenheid, dat de beide laatste uitspraken strijdig schijnen, kunnen we ons nooit bevrijden.)

Rond dit gegeven, dat God er ook is, dat Hij beslist over de geschiedenis, wil ik mijn beschouwing geven. Ik doe dit, omdat in het gesloten wetenschappelijk wereldbeeld van het Westen in onze eeuw geen plaats voor God is, maar vooral omdat ik meen dat de christenheid ernstig is aangetast door dat secularisme, zodat vele christenen ook in de politiek deze dimensie van Gods handelen niet meer opmerken en haar dus niet in rekening brengen.

Maar is dat wel mogelijk, is het handelen van God niet buiten het bereik van de mens? Bijna maar niet geheel, want God heeft zich geopenbaard, zodat we wel iets weten van Zijn weg met de mens en in de geschiedenis, zodat we hier en nu door de Heilige Geest bemerken kunnen en enigermate verstaan wat God doet in het persoonlijk leven en in de geschiedenis. Christelijke politiek, die dat negeert, maakt zich machteloos en levert zich uit aan het doemdenken van de wereld zonder God. Zij mist de ware hoop, kan de bedreigingen niet meer uit hun oorsprong verstaan en voegt zich in de probleemstellingen van een wereld zonder God.

Het is wel te verstaan dat vele christenen dit thans overkomt. Voor het eerst is de mensheid in onze eeuw tot een geweldige machtsontplooiing gekomen, zodat niets buiten het bereik van haar heerschappij lijkt te blijven. Deze macht heeft de geschiedenis ook een grote versnelling gegeven. Zo is het geloof doorgebroken, dat de mens het nu zelf wel afkan en dat hij God kan vergeten.

Deze dominante geest van de tijd is ook het christenleven en de kerken binnenge-

drongen. Geen christen is er geheel aan ontkomen. Ik wil dat met enkele opmerkingen toelichten. De problemen worden, ook in de christelijke politiek, opgevat zoals de wereld ze opvat en wat er dreigt wordt louter werelds bekeken. Men voegt zich in de onderscheiding rechts-links, die behalve onduidelijk ook geheel vervreemd is van het bijbelse rechts, dat de goede verhouding tot God aanwijst. In deze horizontale neiging toont zich een veranderde instelling van het vizier van het geloof. Het is niet meer door Christus gericht op God, maar op de mens met Jezus als voorbeeld. Hij is, meent men dan, niet gekomen om zondaren met God te verzoenen maar hij kwam voor de armen in hun strijd tegen de rijken. Men verwacht de verlossing, dat is dan de overwinning van het kwaad in de wereld, hier reeds en door de mens.

Deze verandering van geloof is ook zo op te vatten, dat daarin twee samenhangende en heilbrengende omwegen naar de praktijk buiten spel zijn gezet: De omweg van het kruis, waaraan Christus zondaren met God verzoende, en de omweg van het Koninkrijk, dat de christen moet zoeken om de gerechtigheid van God te verstaan en zo Zijn dienst in de wereld te kunnen vervullen. Wat hij daarvoor verder nodig heeft krijgt hij dan cadeau.

Wat is nog hoopvol? Dit, dat het Koninkrijk komende is. Het vertrouwen van de christen is bovendien, dat het er ook reeds is, in zijn hart, en vandaar behoort het ook zijn levenspraktijk te beheersen. Noch een concentratiekamp, noch terreur, noch een atoombom kan hem ten diepste schokken. Tussen het Koninkrijk, dat er al is en dat nog komen moet staat het kwaad. Dit kwaad vloeit thans voort uit de ergste zonde, de Godvergetenheid. Dat leidt naar het duistere, hopeloze dal van de geschiedenis vóór de wederkomst van Christus. Mischien is het ons dal. Dit dal van de mensheid doet de mens dus zichzelf aan en ook straft God hem daarin, mede om hem

nog te redden.

Men moet daarbij letten op de averechtse uitkomst van het menselijk ondernemen. Hij is nooit zo machtig geweest en tegelijk was hij nooit zo machteloos in zijn problemen. Zijn machten zelf: techniek, wetenschap en organisatie, lijken de moderne mens machteloos te maken.

Het zijn juist deze machten, die in hun zgn. automatisme de samenleving met dreigende gevaren omringen. De machten, de wetenschap voorop, werden n.l. steeds autonoom geacht en zij kunnen zo gezien in een gesloten wereld een grondvertrouwen bieden voor de bevrijding van het kwaad; zij worden aldus afgoden, die zoals altijd het geval was, hun vereerders in slavernij voeren.

De geestelijke keerzijde van dit verschijnsel is de crisis van de zin van het bestaan en van de geschiedenis, die voortvloeit uit het gesloten wereldbeeld. In dit licht worden allerlei moderne verschijnselen, zoals drugverslaving, zelfdoding en terreur, duidelijker.

Dit zijn natuurlijk geen verklaringen, vooral niet omdat het belangrijkste nog gezegd moet worden. Waarom God de geschiedenis deze weg doet gaan, een weg, waarop vele mensen zoveel en zo zwaar moeten lijden, gaat ons begrip teboven. Wel is duidelijk uit de bijbel, dat God de afval van Hem straft met verval, ja soms met vernietiging. Er is geen reden om te betwijfelen, dat God ook de westerse wereld voor haar afval van Hem straft met oorlogen, terreur, verwarring, machteloosheid, zinloosheid enz. Op de weg naar het bewind van de antichrist zal dat nog erger worden. Maar dan is het Koninkrijk nabij.

Politiek is bezig met concrete problemen en zoekt praktische oplossingen, meestal als compromissen. Maar zij is nooit louter concreet en praktisch. De kennis van de christen, dat politiek dienst van God is, en dat Hij werkt in de geschiedenis, straft zowel als zegent, zal dus kunnen en ook

moeten doorwerken in de politiek. Dat leidt niet zomaar tot een program. Het vraagt eerstens een geestelijke instelling van openheid en opmerkzaamheid voor die dimensie. Daardoor leren we enerzijds inzien, wat het kwaad in de wereld werkelijk is en vanwaar het tenslotte komt, anderzijds krijgen we oog voor waarlijk hoopvolle verschijnselen en komen we tot hoopgevende initiatieven. Een christen zal doorzien, dat het geen noodlot is dat ons treft en dat een zeer belangrijk initiatief zal zijn de herwinning van de heerschappij over de machten. Ik denk, dat deze benadering, in feite het inzicht in de mens als door God aangestelde rentmeester en beheerder van Zijn schepping, een beslissende bijdrage zal kunnen bieden om de bedreigingen van bijv. de kernbewapening, de milieuverontreiniging, de ver overspannen overheidstaak en de structurele werkeloosheid te keren. De bevrijding uit het secularistisch denken zal de christen ook vrijmaken van het denken, dat het kwaad en zijn bestrijding benadert in allerlei verabsoluteerde polarisaties, waarin men zichzelf in de ene pool en het kwaad in de andere plaatst. Een gevaar, dat in dit verband centraal behoort te staan in christelijke politiek, is het verschijnsel, dat terwijl de overheid zeer machtig is (dank zij de machten), men haar gezag, en ook allerlei ander gezag, niet meer erkent. Dat hoort bij het geslo-

ten wereldbeeld, want gezag is door God verleende bevoegdheid. En dit gezag is voorwaarde voor menselijke vrijheid.

Ik wil nog twee opmerkingen maken. Voorwaarde voor inzicht en initiatieven, hier bedoeld, is de christelijke gezindheid, al mag men de betekenis van de kennis van de wet van God bij hen, die God niet kennen, niet onderschatten. Hoopvol vind ik, en het zal veel aandacht van de politici vragen, dat zovele jongeren thans in allerlei organisaties, helaas niet in die van de grote kerken, met grote inzet zich begeven op de omwegen die ik noemde, om zich voor te bereiden op hun taak in deze wereld.

Wat een christen verwachten mag als hij rekt met God, met wat Hij doet en vraagt, is Zijn zegen op het werk, die ook nu nog als een wonder kan overkomen. Toch behoeft dit, omdat God Zijn weg in de geschiedenis gaat, niet in te houden, dat hij slaagt in zijn ondernemen. Zeker niet in de overwinning van het kwaad in de wereld, want die verlossing komt niet van de mens.

Men moet zich dan ook niet vastnagelen op het hoopvolle en zijn vervulling. Willem van Oranje doorzag dat reeds voor ons: 'Het is niet nodig te hopen om te ondernemen, noch te slagen om door te zetten'.